

2011. június 12. vasárnap
Márk evangéliuma 14,12-25

Dr. Peres Imre

Az utolsó vacsora

14,12A kovásztalan kenyerek első napján, amikor a húsvéti bárányt szokták áldozni, így szóltak hozzá tanítványai: "Hol akarod megenni a húsvéti vacsorát, hol készítsük el?" 14,13Jézus elküldött tanítványai közül kettőt, és ezt mondta nekik: "Menjete a városba, és ott szembejön veletek egy ember, aki egy korsó vizet visz; kövessétek őt, 14,14és ahova bemegy, mondjátok meg a házigazdának, hogy a Mester ezt üzeni: Hol van a szállásom, ahol tanítványaimmal együtt megehetem a húsvéti vacsorát? 14,15Ő majd mutat nektek egy nagy emeleti termet berendezve, készen: ott készítsétek el nekünk a vacsorát." 14,16Elindultak tehát a tanítványok, és bementek a városba; itt mindent úgy találtak, ahogyan megmondta nekik, és elkészítették a húsvéti vacsorát. 14,17Amikor beesteledt, odament a tizenkettővel; 14,18és amikor asztalhoz telepedtek és ettek, ezt mondta Jézus: "Bizony, mondom néktek, közületek egy, aki együtt eszik velem, el fog árulni engem." 14,19Erre elsomorodtak, és egyik a másik után kezdte tőle kérdezni: "Talán én?" 14,20Mire ő ezt mondta nekik: "Egy a tizenkettő közül, aki velem együtt mártogat a tálba. 14,21Mert az Emberfia elmegy ugyan, amint meg van írva róla, de jaj annak az embernek, aki az Emberfiát elárulja: jobb lett volna annak az embernek, ha meg sem születik." 14,22És amikor ettek, vette a kenyeret, áldást mondott, és megtörte, odaadta nekik, és ezt mondta: "Vegyétek, ez az én testem." 14,23Azután vette a poharat, hálát adott, odaadta nekik, ittak belőle mindnyájan, 14,24és ezt mondta nekik: "Ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik. 14,25Bizony, mondom néktek, hogy nem iszom többé a szőlőtő terméséből addig a napig, amikor újat iszom az Isten országában."

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Jézus búcsúzni készül tanítványaitól. Ez előrevetíti azt, hogy *tudta*, hogy *most utoljára* lesz együtt tanítványival. *Önként megy* a kijelölt sorsa útjára – engedelmes az Atyának, és *kellőképpen* akart *elbúcsúzni* tanítványaitól. A búcsúzást *klasszikus módon* képzele el: a vacsora keretén belül. Búcsúvacsoráját *páskavacsorának* tünteti fel, habár az egész vacsora alatt nincs szószerinti

utalás a páskára, ill. az egyiptomi szabadításra vagy az előtte levő vacsorára, ill. az erről való ünnepi megemlékezésre. Márk csak arról beszél, hogy húsvéti vacsorát ettek (τὸ πάσχα).¹ A szöveg tartalmaz néhány érdekes titkot, mint pl. Honnan került az utolsó vacsorába a bor? Hiszen az egyiptomi páskában (a tényleges évésben) a bor nem játszott szerepet? Bizonyára a (hellenista) zsidó hagyomány ezt az emlékűnnepi aktust hellenista szümpozionok mintájára bővítette, vagy a bor csak jelképesen került az utolsó vacsorához, mivel ezzel akarta Jézus az ajtófélfának vérrel való bekenetését jelképezni: Tehát a helyettes és védelmező vérontás jelképe borra transzformálódik. Jézus *azonosítja magát* ebben az aktusban a feláldozott húsvéti *páskabáránnyal*. János szerint Jézus akkor búcsúzik és hal meg, amikor a páska-állatokat vágják: tehát Jézus helyettesen az Isten Báránya (itt a *személyre* esik a hangsúly). Márk szerint viszont ez azt akarja hangsúlyozni, hogy a zsidó páska helyébe a keresztyén utolsó-vacsora lépett,² itt tehát a *szakrális szertartásra* esik a főhangsúly. Márk értelmezésében tehát Jézus a tanítványok és az egyház számára *új tartalmú asztalközösséget* hoz létre. A tanítványok tehát *csak a zsidó páskaiünnepre* gondolnak, miközben *Jézus a saját halálát* akarja a tanítványok előtt megjeleníteni, emlékeztetessé és hagyományá tenni.

12–16. vers

A passiói események történeti beágyazásánál probléma van az időmeghatározással: a kovásztalan kenyerek első napján ugyanis már nem szoktak állatokat vágni és vacsorát készíteni, hanem már fogyasztottak és ünnepeltek. Az állatokat az előző napon vágják le. A kovásztalan kenyerek ünnepe (τὰ ἄζυμα) – tulajdon-

¹ A szöveg jelezheti ennek emlékét: „Ugyanazon az éjszakán egyék meg a tűzön sült húst, és egyenek hozzá kovásztalan kenyeret keserű füvekkel” (Ex 12,8).

² DÓKA Z.: *Márk evangéliuma*, 348.

képpen már az ünnepet, ünneplést jelenti. Történetünkben a kezdeményezők a tanítványok, ami azt jelenti, hogy ők nem búcsúzni, hanem ünnepelni akarnak, mint valószínűleg a közös tanítványság első évében is, amiről viszont sajnos nincs híradásunk, hogy hogyan, hol és mikor történt volna ez. Szintén ott azon a helyen a jeruzsálemi Márkéknál? A tanítványok vállalják magukra a főszerepet, hogy beszerzik az állatot, levágják, megsütik, elkészítik a füveket, a mártást, beszerzik a bort, a termet, stb.³

Jézus elküld tanítványai közül *kettőt*. Ez márki szerkesztés, aki mindig két tanítványban gondolkodik.⁴ Elküldi őket a városba (ἡ πόλις) - ez nyilván Jeruzsálem lehetett.⁵ A tanítványoknak el kellett jutniuk a házigazdáig (οἰκοδεσπότης: házigazda, házvezető, birtokos, az uradalom vezetője, felelőse). Ki lehetett az? Korábbi ismerőse Jézusnak? Vagy a tanítványok közül valakinek rokona? Bizonyára számukra valaki ismerős lehetett, mert mesterként kell róla szólni. (ὁ διδάσκαλος). Ez azt jelenti, hogy Jézus már járt ennél a családnál, és tanított. Jézus akkor már többször járt Jeruzsálemben, és mint tanító lett közzismert, akkor is, ha Márk nem tudósít róla. A másik érdekesség az, hogy Jézus itt arra hivatkozik, hogy ott legyen a vacsora színhelye, ahol a *szállása* van (τὸ κατάλυμα μου: lakóhely, vendégszoba, szállás, pihenőhely, társalgóterem). Jézusnak tehát volt korábban is Jeruzsálemben szállása? Esetleg olyan hely, ahol mint 12 éves gyermek (Lk 2) meghúzódott, amikor szülei ott hagyták őt? Ez aligha valószínű. Inkább arról van szó, hogy ebben a házban (Márkéknál?) többször megfordult, és talán valamilyen rokoni kapcsolata is lehetett a ház tulajdonosával.

A házigazdának meg kell mutatnia Jézus tanítványainak a/egy bizonyos felső szobát (τὸ ἀνάγειον). Ez megfelel a zsidó szokásoknak, akik a vendégeket a felső szobákba vitték. Mint ahogy az is igaz, hogy a hűvös estéken kellemes volt akár fent a tetőn is tartózkodni, beszélgetni vagy éppen imádkozni.⁶ Márk megemlíti, hogy az emeleti terem nagy volt: μέγα. Ez tehát nem csak amolyan kis lakószobának vagy vendégszobának számított, hanem olyan terem, ahova sok vendég férhetett be, és alkalmas volt nagyobb családi vendégségek vagy akár tanítások szervezésére is. Jézus szerint a terem be lesz rendezve (ἑστρωμένοι), és készen (ἑτοιμος) várja őket. A berendezés itt valószínűleg a kis asztalokra, a heverőkre és a párnákra vonatkozhatott, amin a vendégek félig ültek, félig feküdtek.

A görög στρώνυμι inkább azonban csak az ágyak és a heverők elkészítését foglalja magában, ami a párnákkal és lepedőkkel vagy a díszes szőnyegekkel való ágyletakarást jelenthette volna. De csak erre leszűkíteni a görög szó értelmét azonban nem nagyon lehet.

A szoba elkészítése után el kellett még készíteniük a vacsorát, a megfelelő „menüt”,⁷ ill., elkészülni a megfelelő tállalással is, hiszen ettek, aztán ittak, közben mosták kezüket stb. A vendégek lábmosásáról, ami bevezető aktusa lett volna az ünneplésnek és a vendégfogadásnak, itt Márk nem nyilatkozik. Nyomatékos azonban a hely: *ott!* A görög ἐκεῖ itt nagyon hangsúlyos: ott kell lenniük és étkezniük, ahol Jézus lenni akar, és azon a helyen, amelyet ő kiválasztott. Nem az emberek, hanem Jézus dönti el, hol akar „meghitt” bizalmas módon találkozni velük, és hol történjenek rendkívüli közlései.

A tanítványok engedelmeskednek, és Jézus kérése szerint elmentek: ἐξῆλθον. Az eddigi beszélgetésnek színhelye valószínűleg a betániai család háza-otthona lehetett, ahol korábban Jézust megkente az egyik betániai nőtanítványa. Bementek a városba. Itt valóban *a* városról (ἡ πόλις) van szó, tehát Jeruzsálemről. Betánia és Jeruzsálem között kb. 8 kilométeres út van, tehát mintegy egy-két óra alatt Jeruzsálembe érhetek a kiküldött tanítványok. Mindent úgy találtak (εὑροῖν), ahogy megmondta nekik. Márk fontosnak tartja aláhúzni Jézus szavainak igaz voltát. Ezzel azonban azt is erősíti, hogy Jézus előre látta, mi fog történni. És a tanítványok is mindenben engedelmeskednek neki.

17–21. vers

Jézus jeruzsálemi tartózkodásának 4. napja folyik⁸. Jézus este (ἡ ὄψια) érkezik a tizenkettővel arra helyre, amelyet korábban megbeszélt a kiküldött tanítványaival. Ahogy már erről korábban történt említés, ezt a jeruzsálemi helyet nemcsak Jézus, hanem a többi tanítvány is ismerhette korábbi odajárásukból, látogatásukból. Az érkezés este történik (szó szerint: *amikor este lett*, ill. *az est beálltával*: ὄψιας γενομένης). Az este

³ Erről még Márknál eddig soha nem volt szó.

⁴ Vö. amikor elhívja a tanítványait (1,16kk), vagy amikor kiküldi őket (6,7), stb.

⁵ Bizonyára mindenki előtt ismert helyről van szó: a tanítványok előtt, és Márk egyházi olvasói előtt is.

⁶ Valószínűleg Nikodémus is valahol itt találkozhatott vagy társalaghatott Jézussal (Jn 3), ugyanis János megemlíti, hogy ez is a húsvét alkalmával történt (Jn 2,23).

⁷ Megjegyzendő, hogy a húsvéti bárány már nem mindig bárányhúsból volt, hanem olykor marhahúsból is, ami a hagyomány elmozdítását jelentette (vö. Dt 16,2f).

⁸ P. POKORNÝ: *Evangelium podle Marka* [Márk evangéliumának magyarázata], 279.

a vacsora időpontja, és nem való korábban érkezni a vendégekhez, akik még készülődnek az étel elkészítésével. Gondolhatunk azonban arra is, hogy ez programszerűen ment, mivel Jézus akkor lép be a városba, amikor kezdődik az ünnep, tehát mindig előző nap este. A görög ὀψίτασιν minden képpen az estét jelenti, amikor már sötét van. Úgy látszik, hogy Jézus nem akar Jeruzsálembé nappal jönni, s nem akar mutatkozni a nyilvánosság előtt a tizenkettővel, ezért választja az esti időpontot. Nehéz megmondani, hogy tekintettel önmagára, az ügyre, amit képvisel, vagy a tanítványokra, akik később zaklatásnak és üldöztetésnek lennének kitéve. Ezért választja az estét. Ekkor Jézus gyalog (ἔρχεται) érkezik a tizenkettővel. Ez a legkevésbé feltűnő beosonás a városba és a házba. Úgy tűnik, hogy itt a szinoptikusok kész anyaggal dolgoznak, mert a *tizenkettő* (δώδεκα) már olyan fix megfogalmazás, hogy egyértelműen arra vonatkozik, hogy ez már nemcsak egy szám, hanem megszokott *tanítványi hivatal* (apostoli tisztség) – attól eltekintve, hogy 11 vagy 12 tanítványt foglal magába. Ezért lehetségesnek tűnik a fordítás: *a tizenkettes tanítványi körrel*.

Amikor mindenki elfoglalta a helyét az asztalnál, és főleg, amikor már ő is ledőlt hozzájuk a neki kijelölt helyre köztük (ἀνακειμένων αὐτῶν), hogy érkezzen velük (ἔσθιόντων), Jézus ünnepélyesen megszólal. Az evangélisták itt elég hamar rátérnek a tulajdonképpeni cselekvésre. Eléggé szűkszavúan írják le a történetet, mintha Jézus maga nem tartott volna be mindent az ilyenkor szokásos páskavacsora elemeiből, és mintha sietve cselekedett volna. Erre több teológus figyelmeztetett.⁹ Márk szerint úgy tűnik, hogy Jézus ezt szándékosan vállalja, mivel ezzel át akarja módosítani az ószövetségi páskavacsorát, amely az ószövetségi Izraelnek szólt, az újszövetségi emlékvacsorává, amellyel új Izrael kezdődik.¹⁰ Jézus mégis mond valamilyen rövid ünnepi beszédet, aminek Máté csak a végét említi, és pedig azt a tényt, hogy valaki közülük elárulja őt. Az ünnepélyességet az emelkedett szintű ἀμῆν, λέγω ὑμῖν jelenti, ami fontosabb kijelentéseknél, közérdekű közönlivalóknál szokott előfordulni az ünnepi előadóknál. Jézus ezt az ünnepélyességet nem akarja megrontani azzal, hogy vádaskodjon. De elmondja, hogy most valami nagyon szomorú fog bekövetkezni: nemcsak hogy el kell tőlük mennie, és ezért kell elbúcsúzniuk, hanem hogy ezt a búcsút egy valaki közülük (εἷς ἐξ ὑμῶν) idézi elő.

Ez mindenképpen arra utal, hogy a tanítványi körben *krízis* állt be:¹¹ valaki közülük nem hozzájuk húz, hanem kihordja a híreket, és pedig hamisakat – mintha Jézus rebellis lett volna – és ezekkel éppen a Mesterüket vádolja be a hatóságoknál. Bizonyára az a talán 2-3 év elegendő volt nemcsak a szakmai tanítványi képzésre, hanem arra is, hogy mintha a 12-es tanítványi körben az egyes tagok előtt világossá vált volna, hogy ki mit vár Jézustól, ettől a tanítványi képzéstől, és hogyan képzele a jövőt: továbbra is Jézussal – ill. Jézus szellemében élve, vagy inkább Jézus nélkül. Úgy látszik, valaki közülük ilyen gondolatra is hajlott, ezért ebből a körből ki akart lépni. Azonban ez nem volt olyan egyszerű. Nem sokat tudunk arról, hogy pl. a rabbik által vezetett körökből mennyire volt szabad vagy lehetséges időközben elmenni, s otthagyni a mesterüket. Szükségszerűen felmerül a kérdés, hogy mi volt a krízis oka: Maga Jézus? Az ő keménysége (apokaliptikája, aszkézise, radikalizmusa, törvényértelmezése), vagy éppen „puhasága“ (a felebaráti szeretetre való apellálás, kompromisszum a rómaiakkal)? Vagy maga a tanítványi közösség nem jó kollektívának bizonyult volna? Vagy maga a tanítványi sors? Nem így képzelte a jövőt: nőtlenül, idegen eszményekkel a fejében? Miért kellett valakinek közülük eljutni odáig, hogy tovább már nem tudja vállalni ezt a közösséget, Jézust és a tanítványi sorsot, az új eszményt?

A legtöbb igemagyarázó arra gyanakszik, hogy Júdás – mivel már retrospektíve ismeretes, hogy ki volt az áruló – talán zélóta lehetett, s Jézus elárultatását a csalódás miatt vállalta, mivel nem sikerült őt beszervezni, vagy legalább odaállítani saját pártjára, hogy vegye fel a harcot a rómaiakkal, és azokkal, akik velük szimpatizálnak, s hogy így mozgalmuk vezérévé, netán Izrael új királyává váljék. Tudjuk, hogy erre az evangéliumokban is történt kísérlet. Persze Jézus erre nem volt hajlandó. Így Júdásnak nem sok tennivalója maradt: vagy elmegy csendesen, maga mögött hagyva az eddigi 2-3 évet, vagy bosszankodva, bosszúsan elveri Jézuson a port: kiszolgáltatja őt a zsidóknak és a rómaiaknak, hogy csináljanak vele valamit. De ő talán nem gondolt volna arra, hogy halálra ítélik Jézust, és hogy éppen a kereszthalál lesz a sorsa. Ettől aztán ő is megriadt, de a visszadobott pénz már nem segített rajta. Jézus sorsa meg volt pecsételve, a halálos ítéleten már nem lehetett változtatni. Ezért elkeseredettségében önmagával is végzett, ami a római világban gyakori sorsa volt azoknak, akik nem tudták megfelelően teljesíteni pl. a rájuk bízott vagy vállalt katonai feladatot, vagy sikertelen puccs vagy árulás résztvevői voltak. Ajánlatos volt nekik saját kezűleg mihamarabb kimúltni.

⁹ HERCZEG P.: *Az Újszövetség teológiájának vázlatja*, Budapest, 1992, 114-116.

¹⁰ P. POKORNÝ: *Evangelium podle Marka* [Márk evangéliumának magyarázata], 280.

¹¹ J. GNILKA: *Márk*, Scriptum 2, Szeged, Agapé, 2000, 761.

Jézus tehát tesz említést az elárulatasra, kiszolgáltatottságára ill. kiadatására (παραδίδωμι), de úgy, hogy az igazi tettes inkognitóban marad. Ezért a többiek elszomorodnak, a vádat önmagukra kezdik értelmezni, és esetleg egymásra is gyanakvással nézhetnek. A kérdezősködés arra vall, hogy a tanítványok legtöbbször ezt teljes képtelenségnek tartotta. Jogos tehát a feltételezett krízis, mert 2-3 év után is ennyire nem ismerik egymást, hogy kiről tudnák ezt elképzelni, ill. hogy Jézus erre ténylegesen többször is utalt.

Az áruló leleplezésére egy olyan jel szolgálhatott volna, ami kissé rejtélyes: aki velem eszik (ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ). Ekkor már azonban többen vagy sokan ettek vele együtt – legalább is ott a teremben. Vagy Jézus arra gondolt volna, hogy aki vele együtt egy tálból eszik? De ki volt az? Márk nem írja le az ülésrendet. Csak János utal arra, hogy Jézus kebelére egy időben János hajtotta le a fejét, tehát egészen közel volt hozzá. De ki foglalt helyet mellette a másik oldalon? Minket már terhel a hagyomány, hogy csakis Júdás lehetett az. Igaz is, hiszen történik rá utalás a szinoptikus hagyományban. Azonban a Márk utáni szinoptikus hagyomány a 80-as évekből való. De miért hallgat róla pl. Pál apostol, aki korábban írva leveleit (tehát valamikor 48-62 között) sehol nem említi Júdást név szerint, hogy ő árulta volna el őt? És miért nem beszél róla Márk sem, aki 70 körül ír? Miért csak a 80-90-es években kezd fontos lenni Júdás hagyománya? Minél tovább vagyunk a tényleges jézusi elárulattástól, annál erőteljesebben jön elő ez a konstrukció.

Jézus bejelentése nagy bizonytalanságot keltett a tanítványok között. Sőt, egyenesen pánikot. Márk szomorúságról beszél: ἤρξαντο λυπεῖσθαι. Elkezdtek szomorkodni. Ez a hír talán sokkolta is őket, mivel vádolva érezték magukat. Elkezdtek egymástól és tőle kérdegetni, hogy ki az? A kérdés azonban inkább önmaguk tisztázására vonatkozik: „Csak nem én?” (μήτι ἐγώ). Ezt a tisztázást egyenként végezték: εἶς κατὰ εἶς. Mondogatták tehát neki, hogy mondja meg nekik egyenként, hogy nem az éppen kérdező a gyanúsított. Jézus bejelentése azonban kihatással van nemcsak tanítványaira, hanem önmagára is. Jézus ugyanis ezzel azt jelzi, hogy nem futamodik meg sorsa elől, hanem Ézs 53 értelmében tudatosan megy sorsának elébe, és tudatosan vállalja küldetését ezen az úton és ilyen áron is. Jézus tehát Isten engedelmes szolgálója, aki a fájdalmas árulás és kiszolgáltatás ellenére sem hagyja magát eltéríteni az Atya által kijelölt útról.

Jézus azonban csak annyit árul el nekik, hogy egy közülük, vagyis εἶς τῶν δώδεκα. Közelebbről utalva az illetőre hozzát teszi, hogy aki vele együtt mártogat a tálba. Nyilván a kenyérdarabokról van szó, amiket az étkezők belemártogattak a tálban levő keserű mártásba. A τρύβλιον valószínűleg fatál, falásba vagy tányér (kis csésze) lehetett,¹² amiből a szegényebb család közösen is étkezhetett, főleg a mártásos ételek fogyasztásánál. Maga a mártás is amolyan gyümölcsből készített kása volt, amibe keserű füveket tettek, hogy emlékeztessen az egyiptomi keserű sorsra. Ez mindenképpen arra vall, hogy itt még csak közös étkezésről van szó, nem pedig az úrvacsorai páska szertartásáról. Viszont bizonyosnak tűnik az, hogy Jézus itt tudatosan utal a Zsolt 41,10-re, ahol Dávid panaszkodik arra, hogy elárulta őt az, akivel kenyeret szokott enni.

A 21. versben leírtak már eléggé magyarázatos elmélkedést tartalmaznak Jézus sorsáról. Ez több szempontból is érdekes. 1. Jézus hirtelen nem direkt önmagáról, hanem az Emberfia sorsáról beszél. Jézus ill. Márk itt Jézusnak hirtelen eszkatológiai távlatot nyit: Aki itt van a tanítványokkal, nem egyszerű ember, tanító vagy barát, hanem a magasztos Emberfia, Istentől küldött eszkatológiai férfiú. 2. Az Emberfiának el kell mennie, mert meg van ez írva. Jézus sorsa tehát az előre megjövendölt prófeciák szerint zajlik. Ez teljesen *üdv történeti* szemlélet. Márk nem konkretizálja az írások helyét, honnan lenne ez a bizonyos γέγραπται περὶ αὐτοῦ. Mi az Emberfia-idézeteket csak a kánonikus Ezékiel vagy Dániel próféta könyvéből ismerjük. Erre gondolhatott-e itt Jézus, ill. Márk? Vagy valamilyen apokrif iratra, pl. Hénok könyvére? Ez kérdés marad. 3. A továbbiakban Jézus figyelmeztet, hogy jaj annak az embernek, aki erre a sorsra juttatja őt, vagyis az Emberfiát. Itt érződik az, hogy van némi feszültség az Emberfia (ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου) és az ilyen ember között (ὁ ἄνθρωπος). Itt nyilván az árulóra kell gondolni, aki kiszolgáltatja Jézust a hatóságoknak. 4. Az ítélet szinte apokaliptikus: jobb lett volna, ha meg sem születik. Ez bizony nagyon apokaliptikusnak tűnik. De aki árt az Emberfiának, aki túlmegy az emberi horizontokon, az maga is túlmegy a saját emberi horizontjain, tehát oda való lesz, ahova a gonoszok tartoznak. Itt csak találgatni lehet, hogy Jézus vagy Márk milyen borzalmakra gondolhattak osztályrészül az ilyen áruló számára. Tény azonban, hogy ebben a küzdelemben, az ilyen ember mögött maga a sátán áll, és Jézusnak végső soron vele kell megküzdenie még. Majd az apokaliptikus irodalom értelmében maga Jézus lesz a bíró, aki Emberfia is egy személyben, és hogy a most szomorú sorsára jutó Jézus egyszer nagy bírója lesz a világnak.

¹² Egyes kéziratok jobban konkretizálják, hogy ἐν (= egy; neutrum, acc., mivel a τὸ τρύβλιον is neutrum), vagyis a *közös* tálba (εἶς τὸ ἐν τρύβλιον), vagyis abba a tálba, amelybe Jézus is mártogatott. Ez arra enged következtetni, hogy valaki az evangélisták közül több tálra gondolhatott, valaki csak egyre, a közösre. Ez a hagyomány főleg a Talmudban található meg, ahol arról van szó, hogy a vendégségben mindenkinek kellett kapnia tányért a megfelelő mártással.

22–25. vers

Az Újszövetségben négy változatban találjuk meg az úrvacsora leírását,¹³ de még egy (jánosi) változat is összerakható különböző utalásokból.¹⁴ Az úrvacsora márki jellege negatív kontextusba ágyazva jön elő (14,17-21 és 14,26-31). Márknál semmi utalás nem történik a zsidó páskára. Hiányzik a páskabarány motívuma és a keserű füvek jellege. Vagyis itt egyértelműen már a keresztyén ünnepre kell gondolni, amit gyakran közös vacsorával együtt tartottak, ezért hiányzik néhány elem,¹⁵ ill. változások fedezhetők fel.¹⁶ A legszembetűnőbb az, hogy a lukácsi hagyományban *két kehely* létezik. Feltételezés szerint az egyik az agapé vacsorához (ill. a kereszteléshez) szolgált, a másik kehely a vacsora után a tényleges úrvacsorához tartozott.

Amikor ettek - ἐσθίουτων - bizonyos, hogy először is a közös étkezésről van szó, s az úrvacsora annak befejező epizódja volt.¹⁷ Jézus először mint családfő cselekszik, megtöri a kenyeret és beszél. A τὸ σῶμα μου nemcsak Jézus hústestét jelenti, hanem főleg a személyiségét, egész lényét. Márk itt nem utal Jézus halálára, és nem részletezi Jézus testét. Ezt a tanítványoknak már tudniuk kellett, mert Jézus többször tett kenyércsodát, és ők láthatták, kicsoda ő. Jézus azonban itt nem olyan kenyércsodát tesz, hogy szaporodna, nem is olyat, hogy hússá változna, hanem hogy abban és általa lesz nekik szimbólum, emlék, figyelmeztetés. „Azután vette a poharat, hálát adott, odaadta nekik, ittak belőle mindnyájan”.¹⁸ Majd ezt mondta¹⁹ nekik: "Ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik."²⁰ Márk különös hangsúllyal és megkülönböztetett figyelemmel írja le, Jézus hogyan cselekedett és mit mondott a tanítványainak. A kézgesztusok után (vette a kenyeret, megáldotta, megtönte, odaadta) következnek a szavak: „ez az én testem”, „ez az én vérem”, „a szövetség vére”, „sokakért kiontatik”. Majd a felhívások is: „vegyétek”, „egyétek”, „bizony, mondom nektek”. A *szövetségvére* kifejezéssel - τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης - Jézus a 2Mózes 24,3-8-ra hivatkozhatott, ill. más ószövetségi lokuszokra (pl. Jer 31,31 32,40). A kutatók szerint itt Jézus kultuszkritikát gyakorol, mivel a templomi áldozatgyakorlat nem volt kielégíthető több szempontból: Az áldozatok bemutatásánál korrupció állt be.²¹ Az áldozatok higiéniai tisztasága sem volt már kielégítő. Teológiaiilag sem lehetett már kiengesztelni Istent az áldozatok vérével, mert sem a papság, sem a nép már valószínűleg nem gondolta ezt olyan komolyan; aki pedig komolyan gondolta volna, az láthatta, hogy ez valahogy keveset segít a bűn elleni harcban.²² Az Újszövetség szerint az igazi engesztelés ugyanis már nem a templomban és az ottani áldozatok vérében keresendő, hanem Jézus vérében.²³ Jézus itt már egyértelműen arra utal, hogy ez a vacsora halálával végződik.

Jézus vére *kiontatik sokakért*.²⁴ Ez a kifejezés az áldozatok vérének kiontását jelenti, ami Jézus esetében szimbolikusan értendő. Viszont ebben a görög kifejezésben nincs jelen a kereszt motívuma. Tehát kérdés marad, hogy amikor Jézus készült a halálra – s ezt biztosan tudta-, vajon tudta-e előre azt is, hogy milyen fajta halál vár rá? A Márk szerinti háromszori jövendölése haláláról leginkább ezt árulja el nekünk: „*Íme, felmegyünk Jeruzsálembe, és az Emberfia átadatja a főpapoknak és az írástudóknak, halálra ítélik, és átadják a pogá-*

¹³ Mk 14,22-25/26; Mt 26,26-30; Lk 22,15-20; 1Kor 11,23-25.

¹⁴ Vö. Jn 2, 6, 14-15.

¹⁵ Márknál hiányzik „az én emlékezetemre”, de kidomborodik az eszkatológiai jelleg. Jézus Márknál és Máténál leginkább a jelenlévő tanítványokkal foglalkozik, Lukács és Pál inkább már az úrvacsorai liturgiát gyakorló keresztyénekhez szól, ami egyértelműen a tudatos hagyományozásra utal.

¹⁶ Feltételezhetjük, hogy valószínűleg két szöveghagyomány is létezhetett. 1. Mk és Mt: Régi elem: áldást mondotthálát adott. Új elem: felszólítás vételre, evésre és ivásra. 2. Lk és 1Kor 11: Régi elem: miután ettek ... Új elem: felszólítás az ismétlésre.

¹⁷ DÓKA Z.: *Márk evangéliuma*, 355.

¹⁸ Kérdés, hogy hány kehely volt a tanítványok előtt? A tudósok valószínűsítik, hogy mindenkinek volt saját kelyhe a vacsorához, de az úrvacsorához Jézus kelyhéből ittak mindnyájan, amit ő körbeadott.

¹⁹ Az egyes kutatók szerint *ősrégi eredeti arám nyelvű forrásra* lehet benne következtetni, de pontos elemeket már nem lehet meghatározni. Eredetileg a hangsúly az eseményen van, nem pedig a szövegen. A cselekménynek eszkatologikus jelentősége van.

²⁰ A 24. versben kissé nehézkes a szó szerinti fordítás: τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης. Az új fordítás: *Ez az én vérem, a szövetség vére*. Károli: *Ez az én vérem, az új szövetség vére*. Talán a legjobb fordítás (DÓKA, Mk 352) így hangozhat: *Ez az én szövetségvérem*. Az egyes fontos kéziratokban azonban már elég korán felbukkanik az „új” (καινή) betoldás, ami nyilván a páli teológia hatására történhetett (1Kor 11,25), ahol ezt olvashatjuk: τοῦτο το ποτήριον ἢ καινή διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι = *Ez a kehely az új szövetség az én vérem által*. Ez azonban a Mt (26,28) egyes későbbi betoldásaira is érvényes, ami majd Lk 22,20-ben egyenesen átmegy a rendes szövegbe.

²¹ Jézus kiűzi a kufárokat a templomból.

²² Vö. a kumrániak kivonulását a kultuszból.

²³ Vö. Jer 31,31kk = új szövetség ígénye, ígérete.

²⁴ Az eredeti görög kifejezés ἐκχέω ill. ἐκχύνω (part. pass: τὸ ἐκχυνόμενοι) itt valami olyasmit jelent, ami az áldozati vér kiontásával lehet összefüggésben. A szó magyar jelentősége: kiönteni, kitölteni, kiömlesztetni, kiárasztani, kifolyatni. A vérrel kapcsolatos szófordulat, vagyis αἷμα ἐκχέω egyszerűen azt jelenti: *megölni* (valakinek a vérért kiönteni) vagy *meghalni* (ha valakinek a vére kiontatik).

nyoknak, kigúnyolják és leköpi, megkorbácsolják és megölik, de három nap múlva feltámad”.²⁵ Jézus halálának legközelebbi meghatározása itt az ἀποκτενοῦσιν (megölik, ill. életét kioltják, az élettől megfosztják), ami bármilyen halálnemet takarhat. Ha Jézus ismerte a rómaiak rögtönítelő eljárásait, bizonyára sejtette, hogy ez leginkább a kereszthalállal kapcsolatos. Tehát egészen valószínű, hogy így ő is erre a sorsra számíthat. Jézus azonban – Mk szerint - nem konkretizálja halála módját, csak arra utal, hogy ez drasztikus és igen megalázó lesz (kigúnyolják, leköpi, megkorbácsolják), de három nap múlva mégis feltámad. Ez itt a döntő. A másik hangsúly a *sokakért* kifejezésen van. A görög ὑπὲρ πολλῶν Jézus szájában már világosan azt jelenti, hogy ő nemcsak a tanítványokért készül meghalni, hanem sokakért: vagyis valószínűleg egész népéért, és mintha azt is mondaná: azokért is, akik most még nem tartoznak az egyházhoz, de a tanítványok bizonyágtétele által megtérnek (vö. Jn 17,20).²⁶

Jézus szavait a második „pohárigé” zárja. Teljesen eszkatológiai jellegű. *Nem iszom többé* – ez azt jelenti, hogy Jézus nem volt aszkéta, mint pl. Keresztelő János, hanem ő is ivott a pohárból, ill. a benne levő borból.²⁷ Lényeges momentum, hogy Jézus a bort is fontosnak tartja az asztali vendégséghez. A bor Jézus vérére hivatott jelképezni. A kutatók azonban felvetik a kérdést, milyen bort fogyasztott Jézus tanítványaival? Joachim JEREMIAS részletezi,²⁸ hogy a zsidók a talmudi időben három fajta bort ismertek: fehéret, vöröset és feketét. Rabbi JEHUDDA²⁹ azt mondja, hogy a páskaétkészésnél vörös bort kellett használniuk a zsidóknak. Feltételezhető tehát, hogy Jézus és tanítványai vörös bort ittak az utolsó vacsora alkalmával. Talán azért is, mert a vörös bor jelképezi a legjobban a vért, s Jézus ezt is fontosnak tarthatta, hiszen utalt is a szövetség véreire.³⁰

A márki zárószavak azt tolmácsolják, hogy Jézus nem iszik többé tanítványaival, de csak itt a földön, ebben az életben nem. Azért nem, mert *ő maga lesz a kenyér és a bor*. De azért sem, mert ő tudta, hogy itt a földön több ilyen alkalom a tanítványaival már nem lesz. Így ez a vacsora Jézus életében tényleg az utolsó vacsora volt. A következő együttlét Jézus beszéde szerint majd az Isten országában valósul meg. Ott fog újat, ill. újra inni. Figyelemreméltó, hogy Jézus itt az *új* ivásról beszél. A hely *Isten országa* lesz. Jézus tehát a tulajdonképpeni messiási asztalközösséget oda helyezi. Ott abban az országban (βασιλεία) lesz ivás (πίνω), ami eléggé érzéki jövőt látat, amelyhez a fogyasztás és az azzal kapcsolatos élvezet is hozzátartozik. Kérdés az, hogy Jézus ezt a mennyei szférákba képzelte-e, vagy még a földi térben, a föld közelében, vagy esetleg a földön az új Izraelben. A márki szöveg nem árul el többet ebből, arról csupán az evangélium záradéka beszél, hogy Jézus fölment a mennybe az Atyához. Várható tehát, hogy oda kell szituálni az Isten országának a helyét, ahol Jézus remélte az új asztalközösséget és az új ünnepi páska fogyasztást – de most már „jézusi módra”: kenyérral és borral.

²⁵ Mk 10,33-34. Vö. Mk 8,31 és 9,31.

²⁶ Lukács és Pál ezt szűkíti a tanítványokra, és ebből kifolyólag az egyházra, és összebbvonja: *érettetek* (ὑπὲρ ὑμῶν). Sőt a márki változat még bővebb lehet: az Ézs 52,11-ra való közvetett hivatkozás lehet a pogányok bevonására.

²⁷ Vannak kutatók (pl. RÓZSA Huba: *Jézus szenvedéstörténete*, 37), akik azt vélik, hogy Jézus ugyan adott kelyhéből inni tanítványainak, de ő maga nem ivott belőle. Ez azonban nem logikus, mert ha Jézus valóban igazi asztalközösséget akart teremteni – márpedig akarta -, akkor bizonyára nem vonta volna ki magát ebből a közösségből azzal, hogy mások iganak az ő kelyhéből, de ő nem. Ez nyilvános ignorálása lett volna a tanítványokkal való asztal- és sorsközösségnek.

²⁸ J. JEREMIAS: *Das Abendmahlworte Jesu*, 47.

²⁹ Rabbi Jehudda élt 150 körül, és gyakran hivatkozott régebbi tradíciókra.

³⁰ Ez azonban nem jelezheti azt, hogy az egyház nem térhetett el ettől a hagyománytól, és hogy a későbbi időben nem lehetett volna használni a fehér vagy a rosé bort az úrvacsorában. Ennek ugyanis ma már teológiai jelentősége nincsen.

Prédikációvázlat

1. Jézussal szolgálni és ünnepelni

Tudni kell Jézussal szolgálni, szenvedni, de ünnepelni is. Az ünneplés meghitt együttléte teremt. Vannak olyan Igék és jézusi mondások, amelyeket csak akkor, a közös ünnep vagy asztali közösség alkalmával érthetünk meg igazán.

2. Jézus embere megérti Mestere jeleit

Akit Jézus hív el vagy küld a szolgálatába, az megérti jeleit, és megtalálja az utat vagy a megoldásokat a napi élet forogtatagában, vagy a nagy zűrzavarok

között is.

3. A felsőszoba áldásai

Fontos minden élethelyzetben Jézus közelében lenni. Mert aki életében „emeleti terembe” (felsőszoba) tud eljutni Jézussal, az a legnagyobb mélységekben is a fenti szoba áldásaiból fog tudni élni.

4. Jézussal a sötétben

Jézus nem csak a nagy fényes napokon, hanem akkor is elfoglalhatja helyét, amikor már „este” lesz. Az este és a sötétség nem jelent Jézusnak hátrányt, hanem alkalmat, hogy észrevétlensége ellenére nagyon is emlékezetes tapasztalatra juttassa tanítványait, amit soha nem fognak elfelejteni.

5. A Jézussal való asztalközösség

Aki együtt étkezik Jézussal, és asztalához járogat, még nem jelenti azt, hogy már az övé és hogy osztozik is az ő mennyei dicső sorsában. A Jézussal való asztalközösség ugyanis nem lehet mágia vagy „megfogás” biztosítéka. Jézushoz tartozni azt jelenti: Kitartani mellette vágyaim, csalódásaim, belső-külső kényszereim vagy szenvedésem ellenére.

6. Krízisben mi vagyunk, nem Jézus

Minden tanítványi és tanítványi közösség életében bekövetkezhet krízis, amelyben keresztetik a bűnös és igazolgtják magukat az ártatlanok. Nem az emberi bizonylatok, hanem Jézus szeme tudja-látja, hogy ki az ártatlan.

7. Az egyszeri születés és újjászületés

Aki csak egyszer születik meg, hajlandó lesz szembe fordulni az Emberfiával. De annak jobb lett volna, ha meg sem születik. Aki Jézus által is megszületik (újjászületik), az számíthat Jézus országára.

8. Az óember csak azt teheti, ami tőle telik

Ne törjünk pálcát Júdás felett. Ő is csak azt tette, ami tőle telt. Magunktól mi is hamar Júdásokká válhatunk. Nekünk azonban azt kell tennünk, ami Jézustól telik: ez pedig nem kevesebb, mint az eljövendő világot való maximálisan odaszentelt élet.

9. A megtört kenyér és kiontott bor

Jézus megtöri a kenyeret és adja a többieknek. Véré is másokért ontotta. Semmit sem hagyott meg magának. *Csak a megtört kenyér és kiontott bor tud áldássá lenni.* A meg nem tört kenyér és a „nem-elfogyasztott” Krisztus nem válik bennünk élletté.

10. A hálával fogadott szenvedés

Jézus hálával fogadta a vacsora ajándékait, még akkor is, ha ez az utolsó volt a szeretett tanítványaival. A sorsot vagy a kereszt útját nem sírva, jajgatva, hanem hálával kell fogadnunk, és rajta járnunk.

11. A földi és mennyei asztalközösség

Jézussal nem lehet szövetséget kötni teste és vére nélkül. Csak aki belőle táplálkozik, és belőle iszik a földi asztalközösségben, remélheti az új mennyei asztalközösséget is. Nem lehet a mennyeire pályázni, de a földit kerülni vagy ignorálni.

12. A hit és a szív kapcsa

Nem a bor színe vagy a kenyér magja, hanem a hit és a szív őszintesége köti minket össze az úrvacsorában Krisztus halálával és visszajövetelének ígéretével.